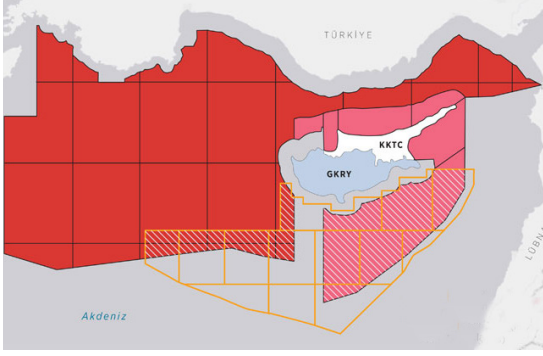

DOĞU AKDENİZ SORUNU VE TÜRKİYE - LİBYA ANTLAŞMASI

AHMET YÜCEDAĞ

GİRİŞ

Petrol ve doğalgaz zengini pek çok ülke, emperyalist Batı'nın yaptırımına maruz kalarak zenginliklerini yaşayamadan uğradıkları ambargolar yüzünden dünyanın en fakir ve çaresiz ülkeleri arasında yer almaktadır. Enerji zenginliği, beraberinde bunu değerlendirecek bir güç ve teknoloji gerektirmektedir. Batılı ülkeler sahip oldukları askeri ve ekonomik güç ile enerji kaynaklarının olduğu tüm bölgelerde yer edinme çabası içerisine girmektedir. Doğu Akdeniz'in zengin hidrokarbon yataklarının gün yüzüne çıkması, küresel güçler ve bölge ülkelerinin bu bölgeye de akın edip enerjiden pay talep etmelerine neden olmuştur.

Doğu Akdeniz'in "Ortadoğu"nun hemen yanı başında olması ve buradaki çatışmanın sebepleri arasında yer alması, bölgeye ait zenginliğin kolay ve adil bir şekilde pay edilip dağıtılmasını güçleştiren bir durumdur.

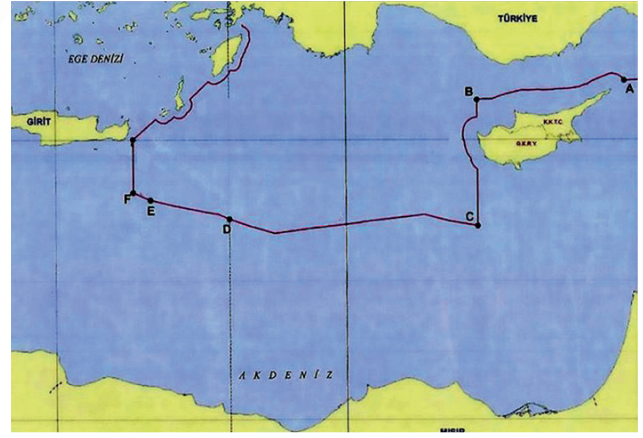
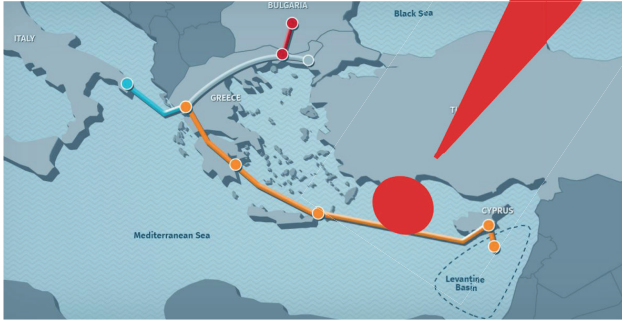
2010 yılından beri gerek ABD gerek İsrail bölgede sismik ve sondaj çalışmalarını yürüten ülkeler iken sonradan bunlara Kıbrıs Rum Kesimi iştirak etti ve ardından darbeyle meşru hükümeti deviren General Abdülfettah es-Sisî'nin cumhurbaşkanlığı makamını ele geçirmesiyle Mısır da hidrokarbon aramalarına katıldı. İsrail;

Suriye iç savaşı devam ederken Levant ve Tamar bölgelerinde doğal gaz rezervleri bulmuş, aynı zamanda Lübnan ile arasında çekişme konusu olan 860 km²'lik ihtilafli bölgede de aramaya başlamıştı. Filistin'in Gazze açıklarında dev doğalgaz yataklarının keşfedilmesinin ardından İsrail, Filistin'e adeta hayat hakkı tanımamıştır.

Doğu Akdeniz'in merkezinde yer alan Kıbrıs Rum kesimi de AB ve ABD desteğiyle hareket ederek İsrail'le yakınlaşmış ve enerji arama faaliyetlerine tüm imkânlarını seferber ederek başlamıştır. Bu arama faaliyetleri sürecinde Yunanistan, Rum kesimine hamilik yapıp destek sağlamıştır. Rum kesimi, kendi Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) sorununu İsrail ve Mısır ile anlaşarak halletmiş, ardından tartışmalı olan bölgelerde uluslararası şirketlere arama ve çıkarma ruhsatı vererek enerji sorununu hem uluslararası bir problem haline getirmiş hem de Türkiye'yi bertaraf etmeye çalışmıştır.

Doğu Akdeniz'de Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile üçlü ittifak oluşturan Mısır ise arama faaliyetlerine sonradan dâhil olmuştur. Seçimle başa gelen Muhammed Mursi, Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon anlaşmalarını iptal etmişti. Ardından darbeyle başa gelen General Abdülfettah es-Sisî, muhalefeti sindirdikten sonra, Doğu Akdeniz'de İsrail'i kayırarak kendi ülkesinin haklarından feragat edip üçlü ittifaka dâhil olmuştur. Zohr Bölgesinde hidrokarbon yataklarını bulan Mısır, bu bölgede Rusya, İtalya ve Almanya'yı yetkili kılmıştır.

Üçlü ittifak, diğer bölge ülkelerinin kendi sorunlarıyla uğraşmalarını fırsata çevirerek, Akdeniz'deki enerji kaynaklarının Avrupa'ya taşınması için EASTMED adında boru hattı projesi için çalışmaya başlamıştır. Bu projeye birlikte bölgede yaşanan sorunlar daha da görünür hâle gelmiştir. Doğu Akdeniz'in tartışmalı bölgelerin-

de ve derin sularında yüksek maliyetle çıkarılan enerjinin Avrupa'ya taşınması kolay olmayacaktır. Bununla beraber başta Türkiye olmak üzere bölge ülkelerinin itirazları başlamıştır. Türkiye, kendi MEB'ini ilan etmemesine rağmen yapılan aramalara dâhil olmuş, Kıbrıs'ı tamamen çevreleyen sahaya sismik ve sondaj gemilerini yüksek güvenlik önlemleriyle göndermiş ve Akdeniz'deki dengeleri değiştirmeye başlamıştır. Fakat küresel güçleri de arkasına alan üçlü ittifak; Türkiye, Libya, Suriye, Lübnan, Filistin ve hatta Mısır'ı bölgeden uzaklaştırarak tüm kazançları pay etmeye çalışmaktadır.

TÜRKİYE-LİBYA İTTİFAKI

Türkiye'nin Libya'daki meşru Trablus hükümetiyle yaptığı MEB anlaşması, bölgede üçlü ittifak üzerinden bütün hidrokarbon kaynaklarını kapmaya çalışan güçlerin hesabını bozmuştur. Yunanistan, Antalya'nın Kaş ilçesinin hemen yanı başında olan ve tartışmalı olarak elinde bulunan Meis adasını referans göstererek kendi MEB'ini Türkiye ve Libya'nın haklarını gasp ederek ilan etmiştir. AB, Yunanistan ve Kıbrıs Rum kesiminin MEB'ini tanıyarak buralara bir meşruiyet kazandırmaya çalışmıştır. Türkiye de bu durumun önüne geçmek için Libya ile anlaşma yapmış ve Yunanistan'ın elindeki kıta sahanlığını geri almıştır. Bunun yanında doğal olarak Türkiye, Libya ile deniz komşusu olmuştur. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine göre belirlenen alanlar, TBMM'den geçerek BM'ye gönderilmiştir.

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disisleri-bakanligi-turkiye-nin-dogu-akdenizdeki-kita-sahanligi-ve-meb-sinirlarini-paylas-ti/1661261>

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS); 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmesi sonrasında başlayan oturumlarla 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Günümüzde sözleşmeye taraf olan ülke sayısı 166 ise de, ABD, İsrail, Venezuela, Peru ve Türkiye gibi ülkeler taraf değildir.¹ Türkiye'nin taraf olması özellikle Ege Denizi'nde Yunanistan'ın 12 mil iddiasını onaylamak olacağından Türkiye sözleşmeyi reddetmektedir. Bu sözleşmeye göre Türkiye'nin Ege'de karasuları 6 mildir.

Kıta Sahanlığı, BMDHS'ye göre 200 ile 350 deniz miline kadar genişleyen bir bölgedir. Bu bölgede kıyı devletlerinin deniz tabanı ve altındaki cansız varlıkların araştırılması ve işlenmesi konusunda münhasır hak sahipliği mevcuttur ve burada temel kural, diğer devletlerin haklarını makul olacak şekilde kısıtlamaktır. MEB ise kıyı devletinin; karasularından başlayarak 200 deniz mili açığa kadar deniz bölgesinde, su ve toprak altında ve deniz yatağında belirli ekonomik haklara sahip olmasıdır.²

Doğu Akdeniz'de doğal kaynakların iş-

¹ http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/hizmetler/kutuphane/ekonomi-bultenleri/2015_20/3.pdf

² http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/hizmetler/kutuphane/ekonomi-bultenleri/2015_20/3.pdf

lenmesi ve dağıtımını konusunda tarafların sürekli bölgede ortak askeri tatbikat yapması ve karşıt devletin haklarını kısıtlayarak yapılan anlaşmalar, politik çekişmelerden ibaret olmuştur. Fakat bunun süreklilik kazanması, her geçen gün bölgedeki durumu zorlaştırmaktadır. İsrail, Rum Kesimi, Mısır ve Yunanistan'ın 2 Ocak 2020 tarihinde EASTMED Projesi için bir araya gelip anlaşma imzalayacağı ilan edildi. Taraf ülkelerin Türkiye ile sorunları mevcutken ve projenin de maliyeti göz önünde tutulduğunda, projenin hayata geçirilmesinin zor olduğu söylenebilir. İsrail, çıkarılacak enerjiyi maliyetin düşük olması ve güvenliğinden dolayı Türkiye üzerinden göndermek zorundadır. Bu durumda kendi komşusu olan ve etkisi altına aldığı devletlere enerji satışı uzun soluklu olmayacaktır. Ama Mısır, Ocak ayı itibarıyla İsrail'den 7 milyar metreküp doğal gaz satın alacağını ilan etti.

Türkiye'nin Libya ile anlaşmasından sonra İsrail'in Rum kesimi ve Mısır'ın MEB'ini gözden geçirme kararı alması, bazı uluslararası şirketlerin Rumlarla yaptığı sözleşmeleri tanımadığını ilan etmesi ve Türkiye ile görüşmeler için kapı aralamaya çalışması Türkiye'nin reel politik başarısı olmuştur.

ABD, 2020 seçimleri ve Başkan Trump'ın azil süreci, bunlara ilave olarak bir de İsrail'de hükümet krizinin devam etmesi, İsrail'in, hem Ortadoğu hem de Doğu Akdeniz'de pasif bir politika yürütmesine neden olmaktadır. Kudüs'ün başkent ilan edilmesiyle tırmanan olaylar ile adı "Yüzyılım Projesi" olarak konulan ve bölgeyi büyük bir ateşe itecek olan proje hâlen gündemini korumaktadır.

Bölgede etkisini gösteremeyen küresel güçler olarak İngiltere ve Çin bulunmaktadır. Seçim telaşı ve 2016 BREXİT referandumundan beri kurtulamadığı AB üyeliği, İngiltere'yi Doğu

Akdeniz'e müdahil olmaktan uzaklaştırmıştır fakat Kıbrıs Rum Kesimi'nde iki üssünün olması sorunun tam ortasında olduğunu göstermektedir. Çin'in ise sessiz yayılmacı politikasıyla Yunanistan'ın en büyük limanı olan Pirre Limanı'nı satın alması ve yine İsrail Hayfa'da liman kiralaması bölgede kendine alan açması olarak değerlendirilebilir.

Libya meşru hükümeti Ulusal Mutabakat Hükümeti (UHM), Türkiye ile yaptığı anlaşmadan sonra, yeni büyük çaplı bir saldırıya maruz kalmış; BAE, Suudi Arabistan, Mısır, Rusya, Fransa ve İtalya tarafından desteklenen Haliife Hafter Trablus'a büyük bir saldırı başlatmıştır. Hafter, Trablus'u alarak hem Libya'yı ele geçirmek hem de Türkiye'den uzaklaştırmaya çalışmaktadır. UHM, saldırılar karşısında Türkiye'ye daha çok alan açmakta ve Türkiye'den askeri yardım istemektedir. Doğu Akdeniz'deki kazanımların korunması için askeri destek sağlanması Türkiye'nin en büyük deniz aşırı hareketi olacaktır. Bu hareket için Tunus ile Cezayir, stratejik konumda bulunmaktadır.

Libya ile yapılan anlaşma ile Doğu Akdeniz'in giriş ve çıkışı kontrol altına alınmıştır. Yine bölgedeki savaş gemileri ve Batı'nın askeri potansiyeli bir nükleer savaş başlatabilecek boyuttadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Tunus ziyareti; Türkiye'nin Libya hükümetine destek arayışı olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'nin Libya'da bulunmasından rahatsız olan ülkelerin başında Fransa ve İtalya gelmektedir. Bu iki ülke, Hafter'in Trablus'u ele geçirmesi durumunda Doğu Akdeniz'deki paylarını artırmalarının yanı sıra Libya petrollerinde de etkin olacaklardır. 2018 yılında İtalya'nın Sicilya adasındaki Palermo kentinde yapılan Libya Konferansı'nda Türkiye de davet edilmiş ve katılmıştı. Ama İtalya; Türkiye'yi dışarıda bırakmış; Haf-

ter, Mısır, Tunus, Rusya, Fransa, Cezayir, BM Libya özel temsilcisi ve AB Konseyi Başkanı'nın katıldığı korsan bir toplantıyı, "Akdeniz'in Başrol Oyuncuları" şeklinde duyurmuş ve bundan dolayı Türkiye, konferansı terk etmişti.

Halife Hafter'in Trablus'a saldırısıyla UHM başkanı Fayez el-Sarraaj, Türkiye, Katar ve Cezayir'den yardım talep etmişti. Cumhurbaşkanı Buteflika'nın istifası sonrası ülkeyi yöneten Genelkurmay Başkanı Ahmet Kayid Salih'in ani ölümünden sonra Cezayir'in Libya'yı açıkça desteklemesi ve bunun Mısır'ın Hafter'i desteklemesini dengelemesi beklenebilir. Bu çerçevede Cezayir ordusunun Libya sınırına hareket ettiği haberleri basında paylaşılmaktadır.

Rusya; 2011 tarihinden beri iç savaşta olan ve dış müdahalelerle dengelerin sürekli değiştiği Suriye'de Esed rejiminin stratejik müttefiki olarak Lazkiye ve Tratus'ta yer edinmiş; ayrıca Esed rejimi ile Suriye Kıta Sahanelığında 25 yıl boyunca petrol arama anlaşması yapmıştır.

Esed rejimi, ülkenin büyük bir bölümünü ele geçirmesinden sonra 2019 sonlarına doğru doğalgaz aramalarına başlayacağını ilan etmiş ve 25 Aralık'ta bu aramalara Rus şirketleriyle birlikte başladığını duyurmuştur. Suriye'nin Rusların müttefiki olarak da olsa bölgedeki varlığı; İsrail, Rum ve Mısır üçlüsüne karşı denge sağlayabilir. Fakat Esed rejiminin, arkasına Rusya'yı alması ve Rusya'ya bölgede alan açması, İsrail ile hiçbir zaman karşı karşıya gelmeyeceğini göstermektedir.

Rusya'nın amacı, bölgede bulunmak için Suriye, Türkiye ve Libya'da stratejik olarak değerlendirebileceği üsler almaktır. Bunun yanında İsrail'in güvenliğini sağlamak Rusya'nın reel politikasıdır. Rusya, İsrail'in güvenliğini tehdit edecek adımlardan kaçınmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Akdeniz, coğrafi konumuyla önemli bir stratejik sahadır. Akdeniz'in hidrokarbon açısından zengin olması, bu sahanın değerini daha da artırmaktadır.

Küresel güçler, Akdeniz'de daha çok yer edinmek ve Akdeniz'in zenginliklerinden daha çok pay almak için bölge ülkelerini etki ve baskı altında tutmaktadırlar.

ABD, bölgedeki varlığını korumakla uğraşırken Rusya, Suriye iç savaşından dolayı indiği Akdeniz'de etkinliğini Libya'da Halife Hafter ortaklığıyla artırmak istemektedir.

İsrail, Akdeniz'de söz sahibi olmak için Kıbrıs Rum kesimi ve Yunanistan ile ittifak ederken Mısır ve Libya'daki iç ihtilaflardan yararlanmaktadır. Mısır'da es-Sisî, Libya'da ise Hafter'in hem ABD-İsrail hem Rusya-İsrail desteğini alması, Müslüman ülkeler açısından dikkate değer bir vakadır.

Ne ABD ne de Rusya, İsrail'in güvenliğini tehdit edecek girişimlerin yanında yer almaktadır. Bu durum, iki küresel gücün ittifak noktasını oluştururken her iki küresel güç, bölgede halklarının haklarını koruyan Müslüman yönetimlerin kurulmaması ve ayakta kalmaması için de ittifak içindedir.

ABD'ye karşı kısmî olarak Rusya ile yakınlaşan Türkiye'nin her iki küresel güce ve onların bölgedeki uzantılarına rağmen Akdeniz sahasında varlık göstermesi, değerli bir girişimdir. Türkiye'nin bu çabasını, Libya'nın meşru hükümeti UMH ile yapması ayrıca değer kazanmaktadır. Bu çaba, Tunus, Cezayir ve Fas hükümetleri ile daha da ileriye götürülmelidir. Bununla birlikte Akdeniz'de yaşanan süreç, Müslümanların vekâlet savaşları içinde, küresel güçler adına birbirleriyle çatışması ihtimalinden uzaklaştırılarak

emperyalizme karşı mücadeleye dönüştürülmeli, bu hususta bütün seçenekler değerlendirilmelidir.